

La tribuna

Pompeia a Londres

‘Life and Death in Pompeii and Herculaneum’ explica el que no hem entès entre les runes pompeianes

CONXITA

Boncompte

A vui he collit la primera figa de la temporada. Durant dies he contemplat la seva evolució i la comentava amb qui em volgués escoltar. Observava la transformació del color (del verd tendre als violacis i malves), els canvis en la forma, en la grossària, en la textura de la pell i en la consegüent obertura d'estries. Aquestes esclatxes són abismes de sensualitat mediterrània, per la seva carnositat i pel cromatisme: la capa morada del l'exterior, les línies d'un subtil verd pàllid que s'hi infiltren i, dins, el groc Nàpols contrastant amb els carmins intensos de la polpa. Amb empelts, crec haver aconseguit unes figures bordissot negres, divines. A Mallorca on gaudeixen de 367 varietats d'aquest fruit, diuen:

«Ses figures per ser bones
Han de tenir tres senyals
Crivellades, sequeiones
I picades d'animals».

La dita mallorquina, com tantes altres coses, integra l'illa en la saviesa mediterrània, en aquest Mare Nostrum romanitzat i etern. Les figues les seguim collint en el mateix punt que agradava als romans i, com ells, les dispoem en cistellets de vímet, envoltades amb fulles. Així les representà el pintor pompeïà a *Villa Poppea* (Oplontis) en un petit fresc deliciós: figues variades (procedents de diferents arbres), esplèndides, «sequeiones, crivellades i picades d'animals», pintades amb tant d'amor com varen ser escollides. En un altre fresc (d'Hercolà), l'artista copià ingènuament dues figues negres, amb característiques similars recolzades en un marc i, a sota, un gran pa. Una composició que recorda els bodegons de **Sánchez Cotán** (1560-1627). Pa i figues, o les figues amb sobressada que berenen a Mallorca, són aliments simples i exquisits. De fet les divinitats de l'Olimp menjaven figues amb raïm a trenc d'alba i és que les figues, no sols són bones per als humans sinó que resulten agradabilíssimes als déus!

A més de seguir devorant pa amb figues, ¿quins altres costums actuals són herència de la cultura romana? Coneixem diferents aspectes del món romà (els déus, la literatura, el dret, les pintures, etc.), però, encaixant aquestes nocions fragmentàries difícilment hem pogut fer-nos una idea clara de com era el dia a dia d'una família en aquell temps. L'exposició titulada *Life and Death in Pompeii and Herculaneum* (Vida i mort a Pompeia i Hercolà, fins al 29 setembre) del British Museum de Londres explica tot allò que mai hem entès entre les meravelloses runes pompeianes.

No és tan estrany que els anglesos ens expliquin la nostra realitat mediterrània millor del que ho fem nosaltres mateixos. Tradicionalment, arquitectes, col·leccionistes, mecenes, investigadors, etc. britànics han estudiat el món clàssic i han difós el

resultat de les seves recerques a diferents nivells. Per exemple: lord **Hamilton** (1731-1803, la seva esposa era l'amant de lord **Nelson**), ambaixador britànic al regne de Nàpols, va traficar amb tota classe d'antiguitats pompeianes en el mercat londinenc; un ancestre de lady **Diana** va decorar amb motius pompeians la Spencer House de Londres (1756-1766); la casa museu de l'arquitecte Sir **John Soane** (1753-1837) emmagatzema un mostrari d'elements clàssics; el príncep **Albert** (espòs de la reina **Victòria**) es va fer construir una cambra pompeiana (1844) al palau de Buckingham, i tota Londres respira la influència de l'arquitectura neoclàssica. Però, potser el detonant per a la popularització del món pompeïà fos el llibre de Sir **Edward Bulwer-Lytton** (1803-1873) *The Last Days of Pompeii* (Els darrers dies de Pompeia, 1834) amb més de 80 edicions, a part d'adaptacions per a òpera, cinema, teatre, circ, etc. Des d'aleshores, Pompeia va esdevenir un tema popular. Així doncs, l'actual exposició sobre Pompeia al Museu Britànic s'emmarca en la tradicional afició anglesa per el món pompeïà.

DARRERA la seva falsa façana (1827) de temple grec, el Museu Britànic ha ubicat un conjunt de cubicles amb els que ha construït una també falsa casa pompeiana. El contingut, però, d'aquesta casa, és autèntic, són peces originals procedents de diferents residències de l'àrea de Pompeia. Selecció aquí i allà mosaics, frescos, escultures, vaixelles, pots, orinals, bressols, aliments, gossos i sers humans carbonitzats... l'exposició ofereix a l'espectador el que no troba en cap de les runes romanes: una casa, més o menys, completa. El discurs expositiu és molt didàctic (explica les funcions de cada espai i el comportament dels seus habitants en els mateixos) i, alhora, satisfà la curiositat de qualsevol erudit. Un equilibri entre ciència, pedagogia i qualitat que caracteritza les exposicions del Museu Britànic.

ELS HIPOTÈTICS habitants d'aquesta vila pompeiana del Museu Britànic donen la benvinguda al visitant de l'exposició en un fresc que evoca un aspecte important de les seves vides privades: el gaudi en compartir unes begudes entre els amics o, en aquest cas, en parella. És una imatge d'acollida que reflecteix diverses característiques de l'esfera privada romana, per exemple: la naturalitat amb que es vivien i representaven les relacions amoroses i la nuesa. Els arqueòlegs del segle XIX, confosos davant el nombre de pintures eròtiques trobades, pensaven que Pompeia era plena de prostíbuls. Però no, aquestes imatges configuraven la decoració de les llars. La invitació a beure, o menjar era un acte social habitual i els convidats bevien recolzats en confortables klinai (llits), assistits pels esclaus. El protagonista del fresc beu el vi en un rhyton (el porró primitiu) i aquest objecte, així com el moviment que realitza l'home, enllaça, de nou, el nostre món amb el pompeïà ¿Qui pensa avui, al beure en porró, que el seu

gest té milers d'anys? **Picasso** s'inspirà en aquesta composició per realitzar algunes de les obres que pintà a Gósol durant l'estiu del 1906. La jove del fresc, amb el seu pentinat, els seus rínxols, el seu moviment de braços... és la model pompeiana per a una de les *Pageses d'Andorra* i l'esclava de l'esquerra ocupa el lloc de la segona pàgina en el dibuix de **Picasso**. La semblança esdevé encara més espectacular quan **Picasso** despulla a la pàgina de la dreta i manté vestida a la de l'esquerra (al Metropolitan Museum, Nova York), com en el fresc pompeïà. **Picasso** també evoca en les seves pintures d'aquest període, els tons ocres, terrosos i vermellors del mural de Pompeia, reproduint porrons, vinagres i altres objectes de vidre en bodegons aparentment maldestres com el que ocupa la tauleta d'aquesta pintura mural. L'exposició de Londres és recomanable en molts sentits, però per als interessats en les *Pageses d'Andorra* resulta insuperable.

Els vídeos i explicacions que introdueixen la mostra posen al visitant al corrent sobre l'erupció volcànica que sepultà Pompeia i Hercolà (entre altres llocs) el 24 i 25 d'agost de l'any 79. Però, també expliquen la reacció dels seus habitants i com un infern que queia del cel els va agafar desprevinguts a l'interior de les seves llars.

La llar prototípic que trobem a l'exposició de Londres correspondria a la d'una família de classe mitja acomodada. L'atri, centrat al voltant de l'impluvium on es recollia l'aigua de la pluja, participava de la vida pública i de la privada. Era l'espai on el pater familias rebia als visitants (salutatio) i la seva decoració, mural i arquitectònica, responia al status de la casa. L'atri era un aparador en el que s'hi podien exhibir, fins i tot, vaixelles de plata per impressionar, doncs «aparentar» era molt important per als romans. Des de l'atri es tenia que entreveure, al fons, l'hortus (el jardí): un espai funcional per a herbes remeieres i arbres fruiters que es transformà, amb els anys, en el centre d'oci més refinat de cada llar. Entre l'atri i el jardí es disposaven una sèrie de cubicles (cubicles) entre els quals el ta-

blinum (la oficina) era el principal i el millor decorat.

El tablinum era l'àmbit on el pater familias feia els negocis. Alguns dels motius que decoraven aquestes oficines eren objectes d'escriptori, doncs saber llegir i escriure era símbol d'estatus i, per tant, de diners. Els murs del tablinum eren, de nou, una pantalla per exhibir prestigi i poder. En aquest sentit, a Londres podem veure el famós retrat del forner **Terentius Neo** amb la seva dona. Ell subjecta un paper enrotllat i segellat i ella unes tauletes de fusta on, amb l'*stylus* que sosté a la mà dreta, escriu (sobre la cera que cobreix les esmentades tauletes) les transaccions del negoci. El fresc reflecteix la igualtat dels esposos en el comerç, els seus coneixements d'escriptura, la seva organització mercantil i, així, simbolitza la seva elevada posició econòmica. A més, el pintor descriu detalladament les característiques físiques de la parella (bigotis, barbata, celles, pestanyes, arracades...) amb voluntat de perpetuar la seva imatge personal.

SORPRÈN que els cubicles pompeians difícilment gaudissin de finestra a l'exterior, però pot explicar-se ja que en els murs que donaven al carrer s'hi obrien botigues regentades per esclaus de la casa o llogades a altres. Als anglesos els hi xoca que, fins i tot, les cases més aristocràtiques estiguin envoltades de qualsevol tipus de comerç, però, per als pompeians tenir botigues era una font d'ingressos i, també, símbol de poder econòmic. Avui, a Andorra, a Barcelona i en tot l'àmbit del Mediterrani, quan podem, seguim fent el mateix que els pompeians: lloguem les botigues dels baixos.

Des d'aquest primer àmbit «públic-privat» (atri i tablinum) alguns (família i convidats) accedien a l'espai més deliciós de la casa: l'hortus. L'apreciat jardí podia, també, infiltrar-se ficciòsament a l'interior d'algun cubicle que es pintava amb elements vegetals, ocells, fonts, etc. A Londres se n'exposa un que és absolutament impactant: l'artista hi recrea l'atmosfera d'un jardí ideal amb composicions que recorden les espectaculars selves

del pintor naif francès **Henri Rousseau** (1844-1910). Aquests espais «enjardinats» no substituïen a l'hortus sinó que l'ampliaven fins l'interior de la casa. De fet, una tercera part de les cases de Pompeia tenia jardins amb desenvolupats sistemes de conducció d'aigua, columnates, escultures, frescos... I, pel que veiem en aquests darrers, els pompeians vivien al jardí les activitats més agradables: menjar, beure i fer l'amor...

Evidentment, les dependències principals donaven al jardí i la més important era el menjador, el triclinium (tres klinai, tres llits disposats en forma d'u). En diferents frescos veiem angles del triclinium però la majoria d'aquestes pintures no il·lustren l'important àpat familiar sinó actes lúdics com gresques en les que es combina el flirteig, el cant, l'embriaguesa... El pintor treballa aquests frescos tan populars amb pigments terrosos i amb un punt maldestre que entusiasma per la seva modernitat. Contemplant les imatges, no puc evitar relacionar-les amb les *Noces de Canà* (1305) del **Giotto** i, seguidament, amb la tradició pictòrica dels sants sospars. Em meravella com la nova religió cristiana va adaptar els motius més admirats del món pagà conferint-ls-hi noves lectures.

En referència a aquesta metamorfosi de les icones paganes en cristianes, l'exposició de Londres presenta un exemple molt il·lustratiu: el fresc d'un larari (altar casolà) de grans dimensions que es trobava en una cuina (cuina). La composició combina, amb gràcia inigualable, un cap de senglar, un pernil o unes botifarres en broqueta amb imatges més sagrades. Aquestes són divinitats de la llar proveïdes de rhyton amb vi per a les libacions (pensem en el calze amb vi de la litúrgia cristiana) i el geni del pater familias amb cornucòpia (símbol de prosperitat), oferint un sacrifici. Una pinya i dos ous (símbols de fertilitat i de renaixement) cremen sobre un altar d'obra envoltat amb les serps de la fortuna. En el mateix conjunt, veiem un nínxol ingènuament pintat amb flors en el que es disposaven escultures de divinitats. Tampoc puc evitar, aquí, de relacionar aquests nínxols pagans de les vil·les pompeianes amb els de les masies catalanes. En els nostres masos, la talla de la Immaculada amb la lluna i els estels, trepitja la serp substituint a deesses verges com Artemisa o Isis de les que la Verge Maria heretà tants atributs.

Cada detall, cada fresc, cada mosaic d'aquesta exposició proporciona un gran plaer visual alhora que un torrent de reflexions. Deixo molt, moltíssim, al tinter: la higiene corporal, les termes, els frescos amb paisatges de vil·les vora el mar... Però, espero haver transmès una lectura humana del conjunt. He intentat posar de lleu que de les vides d'aquests pompeians carbonitzats que trobem al final de l'exposició londinenca no ens separa cap abisme si no que en som hereus directes en tots els àmbits, incloent el religiós i el gastronòmic. ≡

Especialista en Picasso. Dra. en història de l'art i pintora